

דף יא

'בית שמאי אומרים אין נוטלים את העלי לקצב עליו בשר ובית הלל מתירין'. בטעם המחלוקת, פרשו התוס' עפ"י הסוגיא בשבת (קכג) שמדובר בכלי שמקפידים עליו ומיחדים לו מקום ולכך אוסרים בית שמאי משום מוקצה מחמת חסרון כיס, ובית הלל מתירים משום שמחת יום טוב (וכן דעת הרא"ש והתור"ד בשבת שם). ועל כן נקטו 'לקצב עליו בשר' – שמשמע דוקא משום שמחת יום טוב התירו (תור"ד שם).

ואולם יש סוברים שלפי דברי רבא במסקנת הסוגיא שם מדובר בעלי שאין מקפידים עליו והריהו כשאר כלי שמלאכתו לאיסור, ובית הלל מתירים לטלטלו לצורך גופו (כ"כ הרי"ף, וכן פסק השלחן-ערוך תצט"ה). ולפי זה לא שמענו הטר מיוחד בטלטול מוקצה מחמת חסרון כיס לצורך שמחת יו"ט. ואולם דעת המגן-אברהם (שם) להתיר. ובבאור הלכה פקפק בדבר והביא ממשמעות כמה פוסקים לאסור. 'וצריך עיון לדינא'.

לעיל (י.) בסלקא-דעתין נקטה הגמרא טעם ההתר משום שמחת יו"ט, ומשמע שמדובר במוקצה מחמת חסרון כיס שאל"כ הלא בלא"ה מותר לטלטל לצורך גופו. ואולם בדחיית הגמרא 'ולא היא...' אפשר שחזרו מטעם זה ונקטו טעם המחלוקת משום כלי שמלאכתו לאיסור. וכן משמע מפשט לשון רש"י שם. ולפי"ו שמענו שלבית שמאי אסור לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו. ואולם הר"ן כתב שדוקא כאן אוסרים בית שמאי מפני שנראה הדבר כעובדין דחול.

[ולפירוש התוס' לעיל (ט: ד"ה אמר) משמע שלפי האמת נוקטים כדסלקא דעתין שם ולא כדיחוי הגמרא, והולכים התוס' לשיטתם שמדובר במוקצה מחמת חסרון כיס].

וצריך עיון בדקדוק לשון רש"י כאן (בד"ה שאסור) שנראה שבית הלל מתירים רק משום צורך יו"ט, וזה דלא כמשמעות דבריו הנ"ל שטעם ההתר משום כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו. ואפשר שכאן רצה רש"י לבאר לכו"ע, אף לדעת רבה בשבת שם שהעמיד במוקצה מחמת חסרון כיס, ואילו דיחוי הגמרא דלעיל ע"כ לפרש דלא כרבה שאין קולת ב"ה משום שמחת יו"ט אלא מעיקר הדין הוא שכשמל"א מותר לצורך גופו.

'בית שמאי אומרים אין מוליכין טבח וסכין אצל בהמה... ובית הלל אומרים מוליכין זה אצל זה...' אפילו דרך רשות הרבים. ואף על פי שהיה יכול להוליך מערב יום טוב – הוצאת אוכל נפש דינה כתיקון אוכל-נפש עצמו ולא כמכשירין הלכך מותר אפילו אפשר היה לעשותו מאתמול (ר"ן).

'אתי לאמלוכי דאמר נשבק האי בהמה כחושה...'. האחרונים העירו על החידוש בסברת בית שמאי, שלכאורה נראה שגם אם יימלך לבסוף אין כאן שגגת עבירה כי הלא בשעה שהוליך עשה כן לצורך אוכל נפש והותר הדבר [וכשם שהמבשל ביום טוב ולבסוף נמלך מלאכול, לא ייחשב שעשה מלאכה שלא לצורך – אלא שי"ל בישול שונה כי הדבר עומד לאכילה], ואמנם בית שמאי אינם סוברים 'מתוך שהותרה לצורך הותרה נמי שלא לצורך' (כדלהלן יב.). אך הלא בשעת העשייה היה זה צורך אוכל נפש (עפ"י קובץ שעורים; חדושים ובאורים. וע"ע יש"ש).

יש להביא כעין זה מדברי התוס' (יב: ד"ה הכא) שהשוות דבר האסור באכילה ביו"ט, אפילו חשב לאכלו אין זה נחשב צורך אוכל נפש וחיוב עליו לולא דין 'מתוך' – ומוזה משמע שצורך אוכל נפש נקבע לפי הצורך האמיתי ולא לפי דעתו. ואם כי בנידוננו באמת היה זה צורך לפי שעה, מ"מ זהו צורך הנתון בספק, כי לפי האמת עלול הוא לעתים להימלך.

ומצינו לבית שמאי כעין זה, לחוש להימלכות; לעיל י. פירשו בגמרא שלכך לא יטול א"כ נענע, שמא יימלך עליהם. ולהלן יד: אוסרים בית שמאי להוליך דורון שאינו מוכן לאכילה ביו"ט, ופירש רבנו יהונתן שמא לא יאכלנו ביו"ט ונמצא טרח זה שלא לצורך.

ז'שון שמולחין עליו בשר לצלי'. שיטות הפוסקים במליחת צלי – ע' בשאלות ותשובות לסיכום בפסחים עד.

'פשיטא, יחיד ורבים הלכה כרבים? – מהו דתימא מסתבר טעמיה דרבי יהושע...' על חריגה מכללי ההלכה מפני סברת הטעם – ע' במצוין ביומא לו: ובבכורות לט:

(ע"ב) 'התם לא מוכחא מלתא משום דחזי למזגא עליה'. ואולם מפני שעדיין העור לח, אינו ראוי להסב עליו אלא מתוך הדחק, הלכך לא התירו בית הלל לטלטלו ולשטחו רק משום שמחת יום טוב כדי שלא יימנע מלשחוט, כמבואר בגמרא בסמוך שהתירו סופו משום תחילתו [וכיון שלא ניכר הדבר ששטיחתו לצורך עיבוד כי הרואים יאמרו ששוטח לצורך יום טוב, לכך התירו לו]. אמנם עור שנתייבש מותר לטלטלו אף בשבת, כי ראוי לגמרי להסב עליו (עפ"י רבנו תם, מובא בתוס' שבת מט. ובזבחים צד. ובר"ן כאן. וכ"כ הרשב"א. ונראה שבוז מיושבת קושית התוס' לעיל ט: ד"ה אמר. וכ"כ מהר"ם שיף).

'הכא אתי למימר מאי טעמא שרו לי רבנן כי היכי דלא לסרח, מה לי למשטחינהו מה לי לממליחינהו. אמר רב יהודה אמר שמואל: מולח אדם כמה חתיכות בשר בבת אחת אף על פי שאינו צריך אלא לחתיכה אחת...'. החלבים, הואיל שאינם ראויים לאכילה הרי מליחתם אינה אלא לצורך תיקון ואסורה. ונראה להראב"ד שאפילו מליחה מועטת כצלי אסורה [וגם אין למלוח עליהם בשר כשהוא נתון בידו. כן גסה הטור], שאינו דומה לעור כיון שאין דרך למלוח החלבים לאכילה מחמת איסורם הרי מוכח הדבר שלעיבוד הוא עושה (מובא בר"ן. והרשב"א הסתפק בדבר ולא הכריע).

ואולם בבשר התירו למלוח כמה חתיכות בבת אחת אעפ"י שאינו צריך אלא לאחת, משום שאין עיבוד באוכלין, ואף על פי שהחתיכה שהוא צריך לה אינה משתבחת ומיתקנת במליחת שאר החתיכות וגם צריך להפוך כל חתיכה וחתיכה ולמולחה (עפ"י הרא"ש ורש"י להלן י:). וכן התירו הערמה בבשר, משום שצורך יו"ט גרם לכך שיצטרך למלוח הכל ולא מפני פשיעתו, לכן התירו כדי שלא יסריח הבשר ויבוא לידי הפסד (ער"ן; שו"ת הרשב"א ח"א תרפא).

ויש מהראשונים שנקטו להלכה יש עיבוד באכלין (ע' בפסקי הרי"ד ובתוספותיו ובריא"ז שבת עה; מגן אברהם שכא, ז – מהרשב"א. וע"ע בדין מליחת בשר במובא בסיכומים לשבת עה.

'רב אדא בר אהבה מערים ומלח גרמא גרמא'. יש להבין מה שייכת כאן הערמה, הלא האדם מודע למחשבותיו? ויש לומר, אמנם אם החליט על חתיכה מסוימת שלא יאכלנה – אסור לו למלחה, ורק החתיכות שהוא מסופק עליהן שמה יאכלן, אותם התירו. וזוהי ההערמה – שאינו מחליט עתה איזה מהן יאכל (עפ"י הדושים ובאורים).

'מהו דתימא טעמייהו דבית הלל משום דאין בנין בכלים ואין סתירה בכלים ואפילו דבתים נמי, קמ"ל התירו סופן משום תחלתן'. הרי"ד בתוספותיו מפרש (וכן נראה מתוך דברי הרי"א"ז נכדו, שלא כפרש"י ושאר מפרשים) שלפי האמת אין מדובר בתריסי תיבות אלא בתריסי חנויות הבנויים בקרקע, ואף על פי כן מתירים בית הלל משום שמחת יום טוב הואיל והתריסים אינם מחוברים מן הצד בצירים אלא ניטלים תדיר מהחנות לגמרי ומוחזרים אליה כדלהלן, והרי כך הוא דרך שימושם – הלכך אין בזה משום 'בונה' דאוריתא.

וזה דלא כדחייית הגמרא לעיל י. אלא כרבי יוחנן שם שאמר מוחלפת השיטה.

'דחנויות אין דבתים לא'. מרש"י משמע הטעם שלא התירו אלא בחנויות, לפי שהן צורך הרבים. ויש מפרשים מפני שבכלי הבית אין חשש גניבה הלכך החזרת התריס שבבתים לא הותרה, כי גם אם נאסור להחזיר לא יימנע מלפתחן (עפ"י רי"ף רא"ש ור"ן וש"פ).

לפירוש זה סילוק התריס הותר אף בבתים, ורק חזרה נאסרה מהטעם האמור. ונראה שגם לפי סברת רש"י יש לומר שסילוק התריס הותר עכ"פ לצורך יום טוב, ורק לענין החזרה שהיתרה אינו אלא משום תחילתו, כדי שלא יימנע מלפתחו, וגם יש בהחזרה חשש שמא יתקע, בזה לא התירו אלא בצורך הרבים. וכן סתם מהרש"ל. וכ"מ בריא"ז שנקט כסברת רש"י וגם כתב שבדלתות הכלים מותר לסלק ואסור להחזיר.

'מהו דתימא טעמא מאי משום דאין שבות במקדש אפילו כהן דלאו בר עבודה הוא, קמ"ל התירו סופן משום תחלתן, דבר עבודה אין דלא בר עבודה לא' – שלא כל השבותין התירו במקדש, יש שראו חכמים שראוי לחוש ולגזור (עפ"י רשב"א; ריטב"א עירובין קא:). והמאירי כתב ששבות שאינה צריכה לצורך המקדש כלל (ע' צל"ח פסחים סה) לא התירו.

ובדעת הרמב"ם יש אומרים שלהלכה מותר גם לכהן שאינו בן עבודה, שפוסק אין שבות במקדש אפילו כשאינו לצורך עבודה (ע' אור שמח שבת כא, כז). ויש חולקים (עפ"י צל"ח).

'בשיש להן ציר מן הצד דברי הכל אסור...'. התריס הוא דלת-מגן; יש שהתריס אינו קבוע לתיבה כלל, ויש שהוא נקבע בה על ידי ציר (= וו, בליטה הנתחבת לדופן התיבה) הנתון באמצעו, ובפתיחת התיבה מסלקים את התריס לגמרי [ולכך נקרא זה בברייתא 'אין להם ציר'. הרושים ובאורים], ויש צירים הקבועים בצדי התריס כעין צירי דלתות שלנו, שבשימוש הרגיל אין התריס מסולק מהתיבה לגמרי אלא נשאר מחובר אליה בציר [וכשדנו כאן על החזרתו, דיברו באופן שנעקר לגמרי מהתיבה]. ואלו חילוקי הדינים וטעמים; –

תריס שאין בו ציר; מותר לדברי הכל לסלקו ולהחזירו מהכלי, אף שלא לצורך שמחת יום טוב. והוא הדין בשבת – שאין זה בכלל בונה וסותר כלל.

תריס שיש בו ציר מן הצד; אם נעקר התריס כולו מן התיבה אסור להחזירו כי חוששים שמא יתקענו בחזקה (עתוס' ור"ן) שהרי אינו עשוי להעקר כל שעה, ולכן אפילו בית הלל מודים שאסור להחזירו, שאעפ"י שלשיטתם אין בנין בכלים – חכמים אסרוהו שמא יתקע [ולדעת התוס' (בשבת עד: קב: ובעירובין לד:), וכן משמע ברמב"ם (שבת י"ג ובמ"מ), תקיעה בחזקה חייבים עליה משום 'בונה' אף בכלים. ויש אומרים שחייב משום 'מכה בפטיש'. ר"ן ועוד]. ואולם לסלק את התריס מותר לבית הלל, שבסילוק אין שייך החשש שמא יתקע.

תריס שיש בו ציר באמצע, אין חוששים שיתקענו בחזק לתיבה, שהרי שימושו התדיר הוא בכך, לסלקו מן התיבה לגמרי ולהחזירו, אלא שבית שמאי אוסרים [לסלק ולהחזיר]. ולרבי שמעון בן אלעזר – רק להחזיר [משום גזרה אטו ציר מן הצד, ובית הלל מתירים משום שמחת יום טוב (עפ"י ראשונים; פוסקים או"ח תקיט, א.)].

דף יב

'מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך'. לפרש"י, מן התורה הותרה המלאכה אפילו שלא לצורך כלל אלא שחכמים אסרו בטירחה שלא לצורך, אבל כל דבר הנצרך ליום טוב – לא אסרו

חשב להוציאו באחד מהפתחים, או בחלון שיש בו ארבעה על ארבעה טפחים – הוא טמא והשאר טהורים. לדברי לבית שמאי אין השאר טהורים אלא אם חשב עד שלא ימות המת, אבל אם כבר מת – אין מחשבה מעלה מטומאת פתחים שירדה עליהם [לרבה ור' אושעיא – אף הכלים שמכאן ולהבא טמאים. ולרבה י"ל לטהורים. ערש"י]. ולענין הכלים שהיו שם עד שלא חשב – דינם כדלעיל.

א. הרי"ד מפרש [דלא כרש"י] שגם לרבה לא נחלקו בית שמאי ובית הלל בדין 'ברירה' אלא בשאלה אם מועילה מחשבה לטהר [אף למפרע – שלדברי הכל יש ברירה] אם לאו [ואף הכלים שמכאן ולהבא טמאים], אבל אם נפתח פתח אחד – מודים בית שמאי שמטהר למפרע.
ב. מדברי התוס' מבואר שאם הוציא לבסוף את המת באחד מן הפתחים – באנו לשאלת ברירה, ורק אם נפתח פתח חדש והוציא דרכו את המת, או שנשאר המת במקומו – הכל טמא לדברי הכל.

ג. יש אומרים שחלון אינו מציל אלא אם חשב להוציא את המת דרכו אבל לא בשנפתח לבד. ויש חולקים (ע' במפרשי המשנה אהלות ז, ג; רמב"ם הל' טומאת מת ז, ב; יו"ד שעא; חו"ב).

ד. יש שנראה מדבריהם שהלכה כרבא (כן כתב שער המלך (עירובין ה, ז), בדעת הרי"ף והרא"ש, וכן דקדק בחדושים-ובאורים מדברי הרמב"ם). ויש חוככים בדבר, שהרי קיימא לן בדאורייתא אין ברירה. ועוד, אף רבא לא החליט כן בודאי (ע' חדושים ובאורים. וכן יש שתלו נידון זה בשאלה אם טומאת פתחים מהתורה או מדרבנן – ע' פנ"י צ"ח ושפת אמת. ובשער המלך (עירובין ה, ז) צדד שאפילו אם טומאה זו מדרבנן – עיקרה דאורייתא ויש לומר אין ברירה).

דף יא

כד. האם הדברים דלהלן מותרים או אסורים ביום טוב?

- א. נטילת העלי לקצב עליו בשר, או כלי המיוחד לקצוב בשר.
- ב. הולכת טבח וסכין אצל בהמה, או בהמה אצל טבח וסכין; וכן בתבלין ומדוך אצל מדוכה.
- ג. הגבהת עור שהופשט מהבהמה ונתינתו לפני הדורסן?
- ד. מליחת בשר כאשר העור נתון תחתיו והמלח נופל על העור; מליחת חלבים והפיכתם או שטיחתם ברוח על גבי יתדות כדי שלא יסריחו; מליחת כמה חתיכות בשר כשנצרך לחתיכה אחת בלבד.
- ה. סילוק תריסי התיבות והחזרתם.
- ו. אלו דברים התירו סופם משום תחילתם בשבת וביום טוב?

א. בית שמאי אומרים: אין נוטלים את העלי (= דף עב המיועד לכתישת גרעיני חטה וכד') ביום טוב לקצב עליו בשר ובית הלל מתירים [משום שמחת יום טוב]. ושונים שאם קצב עליו בשר שאסור לטלטלו.

התוס' פרשו על פי הסוגיא בשבת (קכג) שמדובר בעלי שמקפיד עליו מלהשתמש בו לדברים אחרים והרי הוא מוקצה מחמת חסרון כיס, אבל יש ראשונים הסוברים להלכה שהטעם הוא משום כלי שמלאכתו לאיסור (עפ"י רי"ף שם; עבודת הקדש להרשב"א סוף שער ב), וכן פסק בשלחן ערוך (תצט,ה וברמ"א). ולפי זה לא שמענו הטר לעלי שמקפידים עליו ומיחדים לו מקום, לקצב עליו לצורך שמחת יו"ט. ואולם המגן-אברהם כתב להתיר. ובבאור-הלכה פקפק בדבר. ואם אין מקפידים עליו, מותר לטלטלו לצורך גופו או מקומו גם לאחר שקצבו עליו, ורק מחמה לצל אסור (רי"ף וש"פ).

כלי המיוחד לקצב עליו בשר, אמר אביי שלדברי הכל מותר. ופירש (לפי איכא דאמרי') שאפילו בכלי חדש מותר ואין חוששים שמא יימלך ונמצא מטלטל בכדי.

אפילו לאחר שקצב עליו מותר, שאינו מוקצה (אור זרוע; ים של שלמה).

ב. בית שמאי אומרים: אין מוליכים טבח וסכין אצל בהמה ולא בהמה אצל טבח וסכין (אם היו רחוקים זה מזה – שמא יימלך מלשחוט בהמה זו). וכן אין מוליכים תבלין ומדוך אצל מדוכה ולא מדוכה אצל תבלין ומדוך (שמא יימלך לבשל תבשיל אחר שאין צריך לתבלין). ובית הלל מתירים. בית הלל מתירים אף להוליכם ברשות הרבים אעפ"י שאפשר היה להוציאם מערב יו"ט (ר"ן). הרשב"א כתב [דלא כמשמעות לשון רש"י] שאף בית שמאי לא אסרו אלא ברשות הרבים אבל ברה"י אפילו רחוקים זה מזה מותר (ע' גם בספר חדושים ובאורים שצדד שבכרמלית לא אסרו בית שמאי. ועוד צדד שלא אסרו אלא תבלין למדוכה אבל לקדירה מותר).

ג. בית שמאי אומרים: אין נותנים את העור לפני הדורסן – לא ישחגנו במקום דריסת הרגלים, שזהו צורך עיבוד) ולא יגביהנו אלא אם כן יש עמו כזית בשר. ובית הלל מתירים. ודוקא בשחט ביום טוב – התירו סופו משום תחילתו, שאם נאסר עליו – לא ישחוט ויימנע משמחת יום טוב, והואיל ואין ניכר ששטיחתו לצורך עיבוד מפני שראוי להסב עליו, שכן היה דרכם – לכך התירו, אבל שחט מערב יו"ט – לא יתנגנו ביו"ט לפני הדורסן.

א. שחט מערב יום טוב והפשיט ביו"ט – יש מתירים (עפ"י מ"מ בדעת רמב"ם; יש"ש ועוד) ויש אוסרים (עפ"י רשב"א מאירי ועוד). וכן נקטו הפוסקים להלכה, כאשר היתה שהות להפשיט מערב יום טוב (עפ"י משנ"ב תצט סק"י).

ב. לא הותרה הגבהת העור אלא כדי להניחו במקום משומר שלא ייפסד, שאם לא נתיר לו יימנע מלשחוט, אבל טלטול ללא צורך אסור (עפ"י פוסקים. מובא במשנ"ב תצט סק"ד; חדושים ובאורים).

ג. כתבו הפוסקים: בהמה מסוכנת שהתירו לשחטה ביום טוב כשיכול לאכול ממנה כזית, אסור לטלטל את עורה אלא אם כן יש עם העור אבר אחד ומביאו עמו, שהרי בזה אין שייך הטעם 'התירו סופו משום תחילתו' שאינו שוחטה מרצונו אלא מפני שחושש שמא תמות (עפ"י רשב"א כה. או"ח תצה"ו. וע"ש דעות ואופנים שונים לענין עצם הפשטת העור). ויש מהראשונים שהתיר כי לא חילקו חכמים בדבר (עפ"י מאירי שם).

ד. כדין עור הבהמה כן הדין בנוצות העוף שנשחט ביום טוב – התירו לטלטלן להצניען כדי שלא יימנע מלשחוט (מרדכי, רוקח; רמ"א תצט, ג' וש"א דלא כישועות יעקב שהחמיר). ואעפ"י שאין כאן הטעם שאמרו בעור שנראה כשוחט כדי להסב – שונה דריסת עור שיש בו חשש מלאכה של עיבוד, משא"כ בנוצות שאין שם אלא חשש מוקצה, התירו סופו משום תחילתו (עפ"י צל"ח; הגהות רעק"א שם).

ד. שוים בית הלל ובית שמאי שמולחים על העור בשר לצלי, כלומר מליחה מועטת כדרך שנוהגים לעשות לצלי, אבל לא מליחה מרובה כמו שמולחים בשר לקדרה (אביי). יש אומרים: דוקא מליחת בשר התירו על העור, אבל אין למלוח העור ללא בשר, אפילו מליחה מועטת כצלי (עפ"י שער המלך יו"ט ג, ד; מנחת חינוך מוסך השבת 'המעבד').

אין מולחים את החלבים ביום טוב כדי שלא יסריחו, ואין מהפכים בהם. משום רבי יהושע אמרו: שוחטם ברוח על גבי יתדות. ללשון אחת אמר רב מתנה הלכה כרבי יהושע. וללשון אחרת אמר אין הלכה כמותו. [ולא התירו סופו משום תחילתו – כי מוכח הדבר שעושה כן כדי שלא יסריח והרואה שהתרנו לו לשטחו עלול למלחו, והמליחה בדבר שיש בו עיבוד – אב-מלאכה היא. וה"ה בחלבים מפני שאינם נאכלים].

שאלות ותשובות לסיכום מסכת ביצה

- א. להלכה נוקטים כלשון אחרונה שאין לשטחו ברוח על גבי יתדות (עפ"י רי"ף רמב"ם רא"ש וש"פ; שו"ת הריב"ש תא).
- ב. טלטול החלבים מותר, שאינם מוקצה מפני שראויים להדלקה. ועוד שדעתו של אדם עליהם לטלטלם ולהצניעם שלא יאבדו (אור זרוע בשם ריצב"א, והובא במג"א תצט סק"ט. וע"ש שאף אם דינו כ'נולד' התירו סופו משום תחילתו).
- ג. כתב המגן-אברהם (תצט סק"ג) ועוד פוסקים [דלא כהב"ח]: כדי החלבים כך דין העור; אסור לשטחו באויר כדי לייבשו. ואינו דומה לשטיחתו לפני הדרסן כי הרואים יאמרו ששטח כדי לישב עליהם, משא"כ בזה.

אמר רב יהודה אמר שמואל: מולח אדם כמה חתיכות בשר בבת אחת (שטירחה אחת לכולן) אעפ"י שאינו צריך אלא לחתיכה אחת. רב אדא בר אהבה מערים ומלח אבר אבר (לאחר שמלח זו לאכלה היום, אומר חברתה עריבה עלי לאכלה היום, וחוזר ומולחה).

- א. היה אומר הר' שמואל: דוקא קודם אכילה מערים אבל לא לאחר אכילה (תוס'. וע' בשו"ת מהרי"ל סט). יש אומרים שאין מתירים הערמה זו אלא לתלמיד חכם שאינו פורץ גדר (אור זרוע, והובא בהג"א ובמרדכי). ויש חולקים (עפ"י רא"ש שבת פ"כ ה; רבנו ירוחם ד, ב; יש"ש).
- ב. הרי"ף הביא מהירושלמי להתיר למלוח בשר על העור, מעט כאן ומעט כאן על ידי הערמה. ודוקא ע"ג העור שכן הדרך למלוח עליו בשר [והתירו משום מלאכה כלאחר יד שאינה אסורה מהתורה (רשב"א)]. וצ"ל שעל ידי מליחה זו לעולם לא יגיע לעיבוד ממש, שלוח צריך מלח רב, לכך התירו משום שמחת יו"ט. 'חדושים ובאורים', אבל על החלבים אסור למלוח אפילו מעט, כי מוכח הדבר שעושה כדי לעבדן (כן נטה הראב"ד, מובא בר"ן. והרשב"א חכך בדבר ולא הכריע).
- עתה שאין דרך העולם למלוח בשר על גבי העור וניכר שעושה כן כדי לעבד – יש אוסרים להערים כן (עפ"י מג"א תצט סק"י) ויש מתירים, כי בכמה ראשונים משמע שאין הטעם תלוי בהיכר. ועוד כיון שהתירו חכמים הדבר – הותר (ע' א"ר ושו"ע הגר"ז בקו"א. ומצינו כמה דוגמאות לכעין זה, ע' יוס"ד בכורות ב.).

ג. יש מהראשונים מפרשים שרב אדא מחמיר משמואל, ואינו מתיר למלוח כל החתיכות אפילו בבת אחת אלא על ידי הערמה, ואילו שמואל מתיר בזה אחר זה בלא הפסק אפילו בלא הערמה (ע' תורי"ד ומאירי; שו"ת הרשב"א ח"א תרפא). ויש מפרשים להפך, שמיקל משמואל ואינו מצריך למלחם בבת אחת דוקא (עפ"י רשב"א בעבוה"ק; מ"מ א, י בדעת הרמב"ם; ב"י תק בדעת ריו"ח והטור ועוד). ונחלקו הראשונים אם הלכה כשמואל או כרב אדא (ע' או"ח תק, ה). ויש אומרים שאין בדבר מחלוקת (ע' ב"ח; ים של שלמה; מהר"ם שיף).

הרש"ש צדד לומר שאף שמואל לא התיר אלא כשהחתיכות מחוברות. ואולם מדברי הרא"ש ועוד מפרשים מבואר שהתיר אף בפרודות.

ד. אותם אנשים שקונים בשר מערב יום טוב ומולחים אותם ביו"ט, כתב רבנו אפרים שעושים איסור, כי אפשר לעשות כן מערב יו"ט (ראבי"ה, ומובא במרדכי, וכן הסכים מהרי"ל, דלא כהר"ש. וע"ע יש"ש).

ה. בית שמאי אומרים: אין מסלקים את התריסים ביו"ט. ופירש עולא: בתריסי חנויות, כלומר תיבות העומדות בשוק ואינן מחוברות בקרקע (רש"י ועוד). ושיטתם שיש בנין וסתירה בכלים (וסילוק היינו הוצאת הדלת

כולה מהתיבה). רבי שמעון בן אלעזר אומר: לא אסרו בית שמאי אלא להחזיר אבל לסלק מותר (שאיין בנין וסתירה בכלים, ומ"מ להחזיר אסור משום טירחה שלא לצורך יום טוב. ערש"י י.).

בית הלל מתירים אף להחזיר. ודוקא תריסי הנויות ומשום שמחת יום טוב ליקח משם צרכי מאכל, שצרכי הרבים הן (ומותר ליקח מחנוני המכיר אותו ובלבד שלא יזכיר סכום מקח. רש"י י.), אבל תריסי כלי הבית – לא (שאעפ"י שאיין בנין וסתירה בכלים, אסור מדרבנן שמא יתקע. תוס' ועוד).

ופירש אביי על פי הברייתא: אם איין להם ציר (= וו, בליטה הנתחבת בדפנות התיבה) כל עיקר – מותר לדברי הכל. יש להם ציר מהצד (בשני הראשים, שדומה לבנין. ערש"י ומאירי) – אסור לדברי הכל (חוששים שמא יתקע בחוזק, כיון שלצורך השימוש הרגיל אינו צריך לעקור התריס לגמרי אלא מסכבו על הציר ופותח, הלכך כשנעקק כולו מהתיבה חוששים שמא יתקענו בחוזק. מפרשים). לא נחלקו אלא בשיש להם ציר באמצע, בית שמאי סוברים לגזור אטו ציר מן הצד ובית הלל אינם גוזרים.

א. כשאין להם ציר – מותר לדברי הכל לסלק ולהחזיר אף בלא שמחת יו"ט, וכן בשבת. וכשיש

להם ציר מן הצד שאסור – דוקא להחזיר אסור – שמא יתקע, אבל לסלק, וכן להחזיר מקצתו

– מותר להלכה שאיין בנין וסתירה בכלים (פוסקים או"ח תקיט, א. ע' עירובין קב).

ובדעת הירושלמי יש מפרשים שלא התירו לסלק ולהחזיר כשיש ציר באמצע אלא בשאינו

יכול להשתמש ללא סילוק התריס, אבל אם יכול להשתמש ע"י חלון, אפילו על ידי הדחק –

לא יסלק. ואולם הפוסקים שהשמיטו זאת נקטו כהבבלי שסובר שלא הגבילו חכמים אלא

התירו בכל ענין (עפ"י בית יוסף תקיט).

ב. הרי"ד מפרש למסקנא בתריסי חנויות הבנויות בקרקע ולא בכלים. וכן נראה מדברי הרי"א ז.

ג. יש סוברים שלא התירו בית הלל אלא למכור לרבים, אבל לצורך יחיד – לא, אפילו בשל

חנויות (כן נקטו הב"ח וא"ר, הביאם הבאור–הלכה תקיט, א). ויש חולקים (מהרש"ל, וכן הביא מהכל"ב).

ו. אמר עולא: שלשה דברים התירו סופם משום תחילתם; שטיחת עור לפני הדורסן בבהמה שנשחטה ביו"ט,

החזרת תריסי חנויות – כאמור לעיל, והחזרת רטיה במקדש לכהן העובד – שאם לא תתיר לו להחזיר,

ימנע מלעבוד (אבל לכהן שאינו עובד – אסור. וראה פרטי הדינים בעירובין קב). רחבא בשם רבו אמר: אף

הפותח חביתו (של יין, אבל לא של שמן. עפ"י ירושלמי) ומתחיל בעיסתו על גב הרגל ועמי הארץ ממשמשים

בהם, וכרבי יהודה המתיר לאחר הרגל לגמורם ולמכרם לחברים – שאם לא תתיר לו, לא יפתח מעיקרא

[אבל חכמים אוסרים ומטמאים לאחר הרגל למפרע, מפני נגיעת ע"ה ברגל. ולדעתם לא ימנע מלפתוח אם

נאסור סופו – עפ"י טו"א תגיגה כו. ע"ע פרטים נוספים בדין זה בתגיגה כו].

א. ישנו דבר נוסף שהתירו סופו משום תחילתו; כל היוצאים להציל חוזרים למקומם. ולא נמנו

כאן אלא דברים שיש בהם חידוש (עפ"י תוס' עירובין מד: רשב"א כאן).

ויש דברים נוספים שהתירו סופם משום תחילתם, ולא דוקא בדיני שבת ויו"ט – ע' פורת יוסף

מו"ק ז. ע"ע ירושלמי מו"ק א, ד לענין התר סתירת כותל שוחה בחול המועד ובנייתו מחדש; או"ז הל' יו"ט שלה

– בהוצאה מר"ל דברים לצורך יו"ט, שהתירו אף החזרתם; ט"ז או"ז שא סק"ג – הליכה וחזרה לדבר מצוה

דרך מים בשבת וביהכ"פ; ט"ז יו"ד רסו – טלטול סכין של מילה בשבת לאחר המילה; חדושי רעק"א או"ח תקכו

– החזרת כלי קבורה ביו"ט שני.

ב. בגדר 'התירו סופם משום תחילתן' [ואם מצינו סברא זו לענין איסורין דאורייתא] – ע' באגרות משה או"ח ח"ד פ;

אה"ע ח"א סג, ב; מנחת שלמה ח"א ז-ח; שבט הלוי ח"ו כו.